

VORA 500 MALNOMS DE CALLOSA D'EN SARRIÀ

Vicent BELTRAN i CALVO

*Tots els hòmens de Callosa
tenen dos noms senyalats:
un el trauen de l'església
i l'altre del veïnat*

*Vull dir jo, que tots tenim
sense ofensa p'a ningú
ademés del nom de pila
un sobrenom conegut.*

Així és com comença el monòleg d'En Marcelino Blanquer Benimeli que, segons transcriu i afirma Adolf Salvà (*La villa de Callosa de Ensarrià*, pàg. 109-114), recità públicament a l'intermedi d'una funció de teatre al gener de 1916.

*Tots els -Peluts- són Ferrando
i els -Cagafondo- també.
I si t'agraden les -Guixes-
voràs que són Berenguer.*

(...)

*Quan vullgues menjar prou fruita
busca el llinatge Pérez
i entre -Xuscós- i -Matons-
ompliràs moltes cistelles.*

*Estant un dia en l'Algoda
vaig voler menjar raïm,
m'ensenyaren un -Parral-
i es va tornar un Seguí.*

Aquesta és la primera recopilació de malnoms que conec de Callosa, a la qual hem d'afegir una altra replega de Jordi Colomina, com a apèndix del seu llibre *El valencià de la Marina Baixa*, i dos articles que jo mateix vaig publicar a les revistes de festes de Callosa, amb poc més de 200 malnoms l'any 1992 i amb 435 l'any 1995.

Ara he decidit ampliar, amb vora 500 malnoms (477 concretament) el repertori anterior, confiant que serà ben rebut pels meus paisans, tenint en compte que aquests sobrenoms, de creació anònima i col·lectiva, formen part de nosaltres mateixos, que amb ells hem crescut, i que són part del nostre patrimoni cultural.

Els malnoms, que ací s'anomenen *malnoms* o *apodos* (i també *podos*), són, sens dubte, un retrat de la societat del moment; el reflex de la vida d'un poble, d'una comunitat de gent que hi conviu i que necessita identificar-se d'alguna manera, tenint en compte que moltes persones tenen els mateixos cognoms (i sovint, fins i tot, el mateix nom), encara que no hem d'oblidar que els cognoms no són més que els antics malnoms registrats.

Moltes vegades els malnoms també aporten dades col·laterals com ara informació sobre les característiques lingüístiques del poble en qüestió: localismes, mots amb poca extensió, vius o no, en la parla habitual; variants fonètiques destacables, etc. En el nostre cas trobem, per exemple, els següents mots o variants existents actualment en el parlar callosí, que sembla que no tenen gaire extensió a la resta del valencià:

- *Motxa*: esquerrana, que escriu amb l'esquerra (segons el DCVB 'mancat de banyes').
- *Pataca*: moniato (al nord del País Valencià s'aplica a la creïlla o patata; i al centre a un tipus de pa).
- *Viró* (*Virons*): vitet, bitxo.

I per a reflectir, en la mesura del possible, alguns trets fonètics del parlar de Callosa, s'ha intentat acostar la pronúncia local a la grafia: sufix -aor (*Bufoar*, *Esquilaor*, *Llavaor*), *Segristà*, *l'Almàrsera*, *Vicicleta*, *Metlera* (tant el mot *ametla* com els seus derivats a Callosa, com a la major part de la Marina, es pronuncien amb afèresi). En el cas dels malnoms *Buencamín* (< *Ben[k]amín* < cast. *Benjamín*) i *Requina* (< cast. *Regina*, nom propi) se'ns ha quedat fossilitzada la típica pronúncia catalana de la [x] castellana, que ara comença a introduir-se en alguns castellanismes. Sovint, no obstant, s'ha escrit la paraula segons la normativa però s'ha marcat la pronunciació concreta que pren: *Alacantí* [lekantí], *l'Era* [la éra].

Un aspecte interessant a estudiar seria el tractament del sufix er/-ero, que sembla que s'ha especialitzat en valencià: *er* predomina en oficis i *ero* equival a 'vendedor de'; per als gentilicis hi ha molta variació, sovint amb predomini de *ero*. A Callosa, i també a Bolulla i a Tàrbena, per exemple, a diferència del valencià veí, els gentilicis solen prendre el sufix *er*: *boluller*, *n[o]cier*, *tarbener* (però *Ginero* i *Xirlero*), mentre que a Altea, per exemple, diuen *bolullero*, *nuciero* i *tarbenero*. Malgrat tot el que s'ha dit, en la formació de malnoms sovint hi ha alguna excepció: *Panaero* (popularment s'anomena *panader* o *forner*), *call[z]iner* (vendedor de calç), *sombrerer* (vendedor de capells), etc.

Per una altra banda, s'han seguit d'altres criteris pel que fa a la transcripció dels malnoms, que es poden resumir en els dos punts següents:

a.— Malgrat que s'hi escriga *es-* i *em-* la pronúncia és sempre [as]- i [am]-.

b.— Tots els malnoms relacionats amb un topònim que duen l'article davant haurien d'anar precedits per la preposició *de*, encara que en el llenguatge col·loquial aquesta s'omet tenint en compte les característiques fonètiques del valencià. Ací s'ha posat sense la preposició per a acostar-ho a l'oralitat.

Seguidament s'intentarà d'agrupar per camps semàntics els malnoms familiars o noms de casa arrellegats i, al final, s'hi afegiran els individuals, és a dir, aquells que "encara" no han passat als fills:

- **Referits al caràcter, a l'aspecte físic o a parts del cos** (defectes, virtuts): *Blanc, Blanca, Blanco, el Bueno, Bufaor, Cabot, Cabota, Cama, Cego, Cremat, Cucat, Cul de moro, Denteta (se li n'eixia una denteta), Dotoret, Esquena ampla, Garrons, Gordo, Granat, Linda, el Llarg, Manco (va perdre el braç a la guerra de Cuba), el Manso, Maredeueta (era molt guapa i molt fina), Marrana, Melós, Moreno, Moreta, la Motxa, Nostre Senyor, Panxeta (de) ferrer, Pateta, Patillà, Pelut, el Pintat, Poquet-i-roïn, Primo, Puça, Roig de penyetes, Rull, Salao, Senyoreta, Serenet, Soberano, la Vella, Xato.*
- **Personatges famosos:** *Mandela, Onassis, Pitxi, Wilson.*
- **Escatològics:** *Cagafondo (< cava fondo: feia un clot fondo per a fer de ventre), Cagarruta, Petorrer.*
- **Referits a arbres o plantes:** *Llimera, Metlera, Parral (tenien un parral davant de casa), Parreta, Perales, Perera.*
- **Referits a menjars** (fruites, vegetals, etc.): *Bacora, Bleda, Botifarra, Bunyol, Cansalà (tenien una carnisseria), Carabasseta reona, Cigró, Guixa, Joliver, la Minxa, Mitjafiga, Ou/Oua, Pataca, Pereta, Peix, la Pera, Porro, Taronges, Tomaca, Virons.*
- **Referits a animals:** *Borrega, Cabretes, Caragol, Coloma, Furó, Gat, Gato, Grill, Mico (tenien una mona), Polla, Rabosa, Ratolí, de les Vaques, Xau.*
- **Referits a la dedicació familiar; oficis i professions:** *Algepser, Bombero, Cabiscol, Calciner [kalzinér](venia calç), Canterer (venien d'Agost i feien cànsters), Canyero, el Cartero, Coetera, Cordera, Correuer, Cotxero, Donçainer, Drapero, Esquilaor, Fariner, Fusteret de la Vall, General, Granerer, Llandero (venia llandes), Llavaor, Matxero, Melvero (venia salat), Menescal, Moliner, Palomero, Panaero, Pedrapiquier (treballava a la pedrera), Pipero, de la Saurina (era sauri o buscador d'aigua), Sombreter (venia capells), Tintorer, Xambitero, Xiclero, Xocolatera.*

Dedicació religiosa: *Canonge, Flare, Monja, la Santa, Segristà.*

Costums, vicis i manies diverses: *Escorrim (escorria la roba i la deixava ben eixuta), Pablanquer (tenia forn i feia el pa blanc), Panxa-negra (eren molt bevedors de vi), Talla-rabos.*

- **Referits a la situació social o familiar:** *Bessó, Dama, la Mamà, Minyó, Parent, Poderós, Povila, Querit, Rei.*

- **“Defectes” de pronunciació:** *Buencamín* (< Ben[k]jamín < cast. Benjamín; al fill li diuen *Autopista*), *Cagatxín* (era músic i cantava ‘tatatxín tatatxín’), *Fafoma* (era farfallós i deia ‘fafoma’ en comptes de ‘s’assoma’: ja *fafoma* per la finestra), *Tirapeto* (en el joc deia: tira al peto (=puesto)).
- **Relacionats amb un topònim** (els que duen un asterisc són partides o llocs concrets del terme); solen fer referència a l’origen (gentilicis), al lloc on es viu, a alguna de les possessions o a una visita o viatge: *Alacantí* [lekantí], *l’*Alcúdia*, *l’*Algoda*, l’*Almàrsera*, l’*Americà*, *Beneixama*, *Benigembla*, *Boluller*, *Calvari*, *Canet*, *la *Casilla*, *Castellana*, *Castells*, *Catxó* (viuen a la Plaça del Catxó), **Colomer*, *Cotes*, la *Cova*, *l’*Era* [la éra], *el *Falset*, **Foia*, el *Forn*, *Ginero* (de Gines, llogaret del Castell de Guadalest), **Hort dels flares*, *Hostal*, la *Huerta*, la *Manya*, **Menga* (vivia o tenia el tossalet de Menga), *Manxego*, *Maset* (viu en un mas), **Mosmai*, **Ofra*, d’*Ondara*, *Pinera* (de Pinos, llogaret situat a Bèrnia al terme de Xaló), *Pinos*, *Polopí*, *el *Pont*, *Portugal*, **Riu*, **Saforna*, **Segarra*, *del *Terrer*, *el *Vaio*, *Xirlero*.
- **Relacionats amb un antropònim;** malnoms procedents de noms propis: d’*Adela*, *Astàssio*, *Bartolo*, *Belarda*, *Benita*, *Bernat*, *Blanquera*, el *Bruno*, *Camilo*, *Campussana* (era de cognoms *Campus Campus*), *Candelàrio*, *Cardona*, *Carlota*, *Carmela*, *Cinto*, *Clara*, *Colau*, *Crissanto*, els *Dieguets*, *Domjà*, *Fèlix*, *Fideli*, *Frau*, *Gaiatano*, *Gasparot*, *Inesa*, *Jesusa*, *Josti*, *Juan* [xwán], *Juliana* [xuliána], *Laureta*, *Lolo*, *Manera* (cognom callosí), *Manolo*, *Marc*, *Marcelino*, *Marcó*, *Martí*, *Modesta*, *Mollara*, *Mulet*, *Nàssia*, *Nàssio*, *Nelo*, *Onís*, *Orean*, *Ortís*, *Panxo*, *Perico*, *Petra*, *Poldo*, *Polenari*, *Requina*, *Rossana*, *Rossita*, *Savalilles* (del cognom *Saval*), *Savalla* (del cognom *Savall*), *Sebastiana*, *Tino*, *Tribúcia*, *Valera* (< *Valerio*), *Ximarro*.
- **Relacionats amb fets episòdics;** referits a objectes o frases que han tingut o tenen relació amb la família en concret: *Barraca*, *Barró*, *Borrasca*, *Bossa*, *Cabanya*, *Cacaues*, *Canana*, *Canut*, *Carxofero* (< *furtava carxofes*), *Cascarró*, *Cassola*, *Catxarro*, *Cendra*, *Cornisa*, *Corrals*, *Cotona*, *Cullerot*, *Filassa*, *Fonteta*, *Fulleraca* (dormia en una màrrega de fullaraques), *Gatxull*, *Gerretó*, *Llandeta*, *Llosa*, *Maniquetes*, *Maquinilla*, *Maton*, *Nevilla*, *Nina*, *Penya*, de les [des] *Pessetes* (al fill de *Rafel* des *pessetes* li diuen *Dòlar*), *Piló*, *Pipa*, *Pistoles*, la *Presó*, *Pua*, *Punta* (de les puntes de les cigarretes dels altres se’n feia ell), *Quinzet*, *Rascaiú*, *Rel(l)onge*, *Roca*, *Setrill*, *Tèla*, *Tissa*, *Trau-el-duro*, *Travessa*, *Ullera* (duia ulleres quan encara ningú no en duia), *Vamos* (deia: *vamos!*), *Vecicla* (anaven en bicicleta), *Vicicleta*, *Xaleco*, *Xangla*, *Xorro*.
- **Llistat de molnoms no classificats:** *Barbí*, *Baset*, *Boix*, *Bolillo*, *Bombaito*, *Botiula*, *Busco*, *Cabero*, *Camaos*, *Campulles*, *Canena*, *Canyamona*, *Canyausso*, *Coro*, *Cristero*, *Fogotxa*, *Galulo*, *Garranxo*, *Maca*, *Macoc*, *Malaia*, *Mantamanilla*, *Maravelles*, *Marines*, *Menina*, *Micola*, *Moixú*, *Nanis*, *Nyarec*, *Papatxo*, *Parrao*, *Parrunda*, *Picolí*, *Pilot*, de *Rera*, *Sifra* (tant aquest com l’anterior poden provenir de cognoms: *Herrera* i *Sifre*), *Solaina*, *Taput*, *Utxana*, *Vitoc*, *Xerrino*, *Ximbola*, *Xinxilla*, *Xoles*, *Xonero*, *Xusco*.
- **Malnoms procedents de pobles veïns** (ací també tindrien cabuda els gentilicis que apareixen més amunt):
 - de BOLULLA: *Maüca*, *Vitxec*.
 - de TARBENA: *Tamarra*.
 - de LA VALL DE GUADALEST: *Coet* (pronunciat [kuét]: de Gines), *Cogullà*, *Febra*, *Pantorrilla* (*Beniardà*), *Salat*.

•**Malnoms individuals:** *Anques d'infern, Aquellos, l'Arraix, d'Auies, Bamba, Bàrbera, Bateria, Batistoles, Blequis, Boca, Bonet, Botxí, Braga pixà, Budellero, Cançonetes, Cantó, Capitanet, Carganero / Cagarnero, Camaiïlla, Canella de moro, Cap de melona, Casserola, Catorra, Cebolla, Coent [kwént], Coixo fulange, Cordero de piedra (posava pedres entre els corders a l'hora de pesar-los per a guanyar més diners), Cuatro mocos, Cullerot, Dani, Ditet-en-alt, Doctor/Metge, Dolcet, Dorín (< Salvadorín), Fiti, Flaquín, Gaiato d'arsobispo, Galló, Garrotxa, Gelaet, Geniva (tenia la geniva grossa), Granoteta, la Guapa, Guardapi, Juanillo, Lilí, Litri, Llepassa, Lobo, Luís Aguilé, Macàrtur, Mahoma, el Malo, Manyà, Mariquita, Matxín, de la Mel (té bucs d'abelles), Merla, Mil-hòmens, Millonària, Mimando (< mi mando), la Minifalda, Nadalet, el Nano, Nas de rei, Negre, Nyespro de nadal, Pantoni, Papa-xic, Papero, Pardal, Parot, Pastora, Pateta de figuera, Patxicani, Peatxola, Pelaiïllo, Pèl-i-ploma (venia ocells), Peque, Perillós, Perla, Pesseta-a-mi (ho deia en el joc), Pessic, Peto, Pic-roig, Pilotero, Pinto, Pintoret, Piu d'or, Piula, Pixó, Porrú (de xicotet feia com si arrancàs la moto i deia: porrú, porrruuú), Purissimeta, Quimera, el Quiosco, Redéu, Salero, la Salvaora, Saora, Semaneta, Siete pisos (era alt i prim), del Sindicat, Tacavité, Tic-Tec (és rellotger), Timbal, de la Torta, Trompeta, Ufa, Ufo, Vaquero, Veneno, de la Viuda, Xarro, Xena, les Xiques, Xubasqui, Xusso.*

Fins ací ha arribat el recull de malnoms, que s'ha reduït a un simple llistat sense massa explicacions sobre el seu origen, ara bé, classificat semànticament. Açò comporta, evidentment, moltes dificultats, ja que, si no es coneix amb certesa la procedència d'un malnom, tenim la temptació de col·locar-lo en diversos camps semàntics, i moltes voltes en un mateix grup, com ara el dels menjars (amb les fruites i les verdures), hi poden haver malnoms de procedències diverses: pot ser que la persona en qüestió es caracteritze per comprar-ne, per vendre'n, per tenir-ne o per menjar-ne en gran quantitat; o que s'hi assemble físicament. Ara bé, tota classificació d'aquest tipus facilita lògicament la lectura i ho fa més accessible, i amb aqueixa intenció s'ha fet d'aquesta manera i no d'una altra.

Segurament hi faltaran molts malnoms "moderns", perquè les noves generacions també trauen malnoms, però aquests tenen un ús més reduït i sovint no ixen del cercle d'amics o de l'ambient que els ha produïts. Això sí, a Callosa segueixen naixent-ne amb tota espontaneïtat, cosa que augura una continuïtat futura, ferma i vigorosa. No hi ha a penes indicis, a diferència del que ocorre a altres llocs, que aquests sobrenoms acaben perdent-se. Van íntimament lligats a l'esdevenir històric del nostre poble.

Per últim, he de fer constar el meu agraïment sincer als meus familiars, a Paquita Menescala, i als amics (especialment a Cigró i a Pipa) que desinteressadament han col·laborat en aquesta replega i insistir en el fet que amb aquest treball no hi ha cap intenció d'ofendre ningú, sinó simplement un gran interès per tot allò que forma part de la nostra cultura popular, del nostre poble i, en definitiva, de la nostra gent.

